

mişken eski kaidesi üzerine 1976'da tekrar inşa edilen caminin minaresi giriş cephesinin sağ köşesindedir. Kare şeklinde kesme taş bir kaidenin üstünde prizmatik üçgenlerle geçiş yapan gövde yenidir. Minareye caminin içinden çıkılır.

Caminin giriş cephesi son cemaat yerinin bugün yıkılmış olmasından dolayı eski biçimini kaybetmiştir. Bu cephede sivri kemerli giriş kapısı ve iki yanında sivri kemerli pencereler vardır. Pencerelerin dış taraflarında birer küçük mihrap nişi bulunur. Giriş cephesinde yapılan restorasyon sonucunda asıl son cemaat yerinin izleri ortadan kalkmışsa da vaktiyle beş bölümlü olduğu tahmin edilebilir. Batı cephesinde mihrap kaidesinin hemen yanında künkârî işçiliği olan kanatları orijinal bir kapı vardır. Bunun yanında ikinci bir kapı ana mekâna girişi sağlamaktadır. Bu kapının iç tarafında sivri bir alınlığın yer alması eskiden beri burada bir kapı olduğunu göstermektedir. İç mekânın kuzeyindeki ahşap galeri muhtemelen sonradan yapılmıştır. Galerinin alt tarafında iki pencerenin yanında bunlarla aynı ölçüde birer dolap nişi bulunmaktadır. Cami avlusunda bugün yer alan ve türbe olarak adlandırılan bir yapı kalıntısı Evliya Çelebi'de geçen Şehid Baba ve Şeyh Ebûbekir isimli iki ziyaretgâhtan biri olmalıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Dağlı), VII, 257; P. S. Pallas, *Bemerkungen aus einer Reise in die Südtlichen Statthalterschaften des Russischen Reiches in den Jahren 1793 und 1794*, Leipzig 1801, s. 262; E. D. Clarke, *Travels in Various Countries of Europe, Asia and Africa: Russia, Tartary and Turkey*, Philadelphia 1811, s. 359-360, 363; A. L. Jakobson, *Srednevekoviy Kırım*, Moskva 1964, s. 113; Oktay Aslanapa, *Kırım ve Kuzey Azerbaycan'da Türk Eserleri*, İstanbul 1979, s. 13, 113; I. Crime as seen by Travelers and Artists, *Engravings of Late 18th and Early 19th Century*, Simferopol 1996; Yevgeniy Katuşin, *Feodosiya Kaffa Kefe*, Feodosiya 1998, s. 130-131; Yücel Öztürk, *Osmanlı Hakimiyetinde Kefe: 1475-1600*, Ankara 2000, s. 212-213; Chim Krikun, *Pamyatniki Krimskotatarskoy Arhitekturi*, Simferopol 2001, s. 27-30; W. Barthold, "Kefe", *IA*, VI, 536; Cengiz Orhonlu, "Kefe", *EF* (Fr.), IV, 902-903.

NICOLE KAŒAL-FERRARI

MÜFTÜOĞLU AHMED HİKMET

(1870-1927)

Edebiyatçı ve fikir adamı.

3 Haziran 1870'te İstanbul'da Süleymaniye semtinde doğdu. Müftüler yetiştirmiş Morali bir aileden gelmektedir. Dedesi Trapolice müftüsü Abdülhalim Efendi şiiirle

meşgul olmuş, 1820 isyanında şehri isyancılara teslim etmek istemeyen ahaliye önderlik ettiği için isyancılar tarafından öldürülmüştür. Değişik vilâyet ve sancaklarda kapı kethüdâlığı yapan babası Yahyâ Sezâi Efendi basılmamış bir divançe sahibidir. Morali bir Halvetî şeyhinin kızı olan anesinin soyu Niyâzi-i Mısıri'ye kadar ulaşır. Yedi yaşında iken babasını kaybettiği için ağabeyi Refik Bey'in himayesinde yetişti. Rüşdiye'yi bitirdikten sonra Galatasaray Sultânisi'ne yazdırıldı. Bu okuldan mezun olunca Hariciye Nezâreti Şehbenderlik Hizmetleri Kalemî'nde memuriyete başladı (29 Ağustos 1889). Marsilya başşehbenderliği kançları olarak tayinine kadar (11 Ekim 1893) Matbûât-ı Dâhiliyye Kalemî memurluğu ve Takvîm-i Vekâyî' İdaresi mütercim yardımcılığı görevlerini de yürüttü. 1893-1895 yıllarında Atina, Pire, Poti ve Kerç'te şehbender vekilliği ve şehbenderlik yaptı. Aralık 1895'te tayin edildiği Şehbenderlik Hizmetleri Kalemî sermünevvidliği göreviyle İstanbul'a döndü. Serhalifelîğe kadar yükseldiği bu görevi Ekim 1908'de sona erdi. Buradan Ticaret ve Nâfia Nezâreti Ticaret Müdürlüğü'ne, ardından Hariciye Nezâreti Umûr-ı Ticâriyye Şubesi Müdürlüğü'ne nakledildi. Ayrıca Galatasaray Sultânisi'nde imlâ, kıraat, Türkçe, kitâbet ve edebiyat öğretmenliği yaptı (1898-1909). Araları açık olduğu için Tevfik Fikret'in bu okula müdür olarak gelmesinden sonra oradan ayrılıp Dârülfünun Edebiyat Fakültesi'nde hocalığa başladı. Burada edebiyat tarihi dersleri okuttu (1910-1912). Galatasaray Sultânisi'ndeki öğrencileri arasında Ahmed Hâşim, Abdülhak Şinâsi (Hisâr) ve Hamdullah Suphi de (Tannöver) bulunuyordu. 1912 Eylülünde tayin edildiği Budapeşte Başkonsolosluğu'nun Mütareke'nin ilânıyla lağvedilmesi üzerine İstanbul'a döndü. İki yıl sonra, daha önce ismarlanmış olan savaş malzemeleriyle ilgili bir komisyonun başkanlığı göreviyle yurt dışına gitti. Budapeşte, Viyana ve Berlin'de iki yıl kadar kaldı. Dönüşünde son halife Abdülmecid Efendi'nin başmâbeyinciliğine getirildi (Kasım 1922) ve halifelîğin lağvedilmesine kadar bu görevde kaldı (Mart 1924). 1926'da Ankara'da önce Hariciye Vekâleti'nin Konsolosluk Hizmetleri ve Ticaret Umum Müdürlüğü'ne, ardından bu vekâletin müsteşarlığına tayin edildi. Sağlık problemleri sebebiyle Ankara'dan ayrılmak zorunda kalınca Anadolu-Bağdat demiryolları ile Elektrik Şirketi Yönetim Kurulu üyeliğine getirildi. 19 Mayıs 1927'de vefat etti ve Maçka Şeyhler Mezarlığı'nda defnedildi.

Müftüoğlu
Ahmed
Hikmet

Ahmed Hikmet, Galatasaray Sultânisi'nde bazı çalışmalarını hocası Muallim Nâci'nin eleştirisine sunmuş, ilk yazısı Sezâizâde Abdülhalim Hikmet imzasıyla *Pâyidar* gazetesinde yayımlanmış (1887), Nâmik Kemal'in ölümü üzerine bir mersiye yazmıştır. İlk neşredilen eseri *Parmantiye yahut Patates* adıyla çevirdiği bir fen kitabıdır (1890). Dördüncü sınıfta ödev olarak hazırladığı *Leylâ yâhud Bir Mecnunun İntikamı* adlı uzun hikâyesi de basılan ilk telif eseridir (1891). Fen alanındaki çevirileri dolayısıyla adı *Servet-i Fünûn* sayfalarında görünmeye başlamış, "Roman Fabrikası" adlı makalesiyle derginin ilk yazarlarından biri olmuştur (1893). Aynı yıl *Hazîne-i Fünûn* dergisinde çevirileri ve yazıları çıkan Ahmed Hikmet, yurt dışından döndüğü 1896'da *Servet-i Fünûn*'da bir araya gelen edebiyat topluluğuna (Edebiyât-ı Cedîde) katılmıştır. *Servet-i Fünûn*'da tercümelere ve yazıları, özellikle de hikâyeleriyle dikkat çekmiştir. Sonradan *Hârîstan* ve *Gülüstan* adlı kitabında bir araya getirdiği bu hikâyeler onun iki dönem halinde ele alınan yazarlığının dil ve duyarlılıkta Edebiyât-ı Cedîde zevkine büyük oranda bağlı kaldığı birinci dönemini temsil etmektedir. Bu devirde ferdi duyuş ve estetik kaygı ön plandadır. Dilde Arapça ve Farsça kelime ve terkiplere açıktır. İkinci döneminde Türkçülüğü belirginlik kazansa da onda millî benliği oluşturan psikolojinin kökleri yurt dışındaki ilk görev yıllarına kadar iner. Edebiyât-ı Cedîde devri *Servet-i Fünûn*'una Türklük cereyanının ilk işaretleri Mehmed Emin'le (Yurdakul) beraber Ahmed Hikmet'le gelmiştir. Bu dönemde *Servet-i Fünûn*'da yayımlanan "Nakiye Hala", "Yeğenim" ve "İki Mektup" hikâyeleri onun millî ve içtimâî meselelere duyarlılığını göstermektedir.

II. Meşrutiyet'in ardından Türkçülük cereyanının en hararetli taraftarlarından bi-

ri olmuş, bu sırada kurulan Türk Derneği'nin üyeleri ve Türk Yurdu Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer almıştır. 1912'de Atina'da yapılan XVI. Milletlerarası Şarkiyatçılar Kongresi'ne Türk dili ve edebiyatıyla ilgili fikirlerini Fransızca bir bildiri ile sunmuştur. Türk Ocağı'na üye olarak faaliyetlerini desteklemiştir. Macaristan'da bulunduğu sırada birçok konferans yanında milletlerarası kongrelere katılmış, Türk-Macar dostluğunun kuvvetlenmesine büyük katkılar sağlamıştır. Budapeşte'deki faaliyetleri içinde Türkçe öğretimi için dershanelerin açılması, Türkçe bazı oyunların sahnelenmesi, bir cami yaptırılması ve Gülbaba Türbesi'nin onarılması da bulunmaktadır.

Eserleri. A) Telifleri. 1. Leylâ yâhud Bir Mecnunun İntikamı (İstanbul 1308). **2. Hâristan ve Gülistan** (İstanbul 1317). *Hâristan* adıyla da yayımlanan eserin (İstanbul 1324) yeni harflerle iki baskısı bulunmaktadır (İstanbul 1969, 2005). **3. Kadın Oyuncak Değildir** (İstanbul 1335). **4. Çağlayanlar** (İstanbul 1338). Türkçülük anlayışına uygun olarak yazdığı hikâyelerden meydana gelmektedir. Hikâye tekniği bakımından mükemmel sayılmasa da içinde taşıdığı derin millî heyecan ve bu duyguların çerçevesini çizen fikirleriyle en fazla sevilen eseri olmuştur. 1940'tan başlayarak yeni harflerle de yayımlanmış, Fethi Tevetioğlu'nun hazırladığı baskıya yazarın kitaplarına girmemiş bazı hikâyeleri dahil edilmiştir (İstanbul 1971, 1987). **5. Gönül Hanım. Tasvîr-i Efkâr** gazetesinde tefrika edilen bu romanı (1 Şubat – 13 Nisan 1920) Fethi Tevetioğlu yeni harflerle yayımlamıştır (İstanbul 1971; Ankara 1987). **6. Bîgâne Durmayın Âşinânıza, Müftüoğlu Ahmed Hikmet'in Mektup, Şiir ve Günlükleri** (haz. M. Kayahan Özgül, Ankara 1996).

B) Tercimeleri. Antoine A. Parmentie, *Parmantiye yahut Patates* (İstanbul 1307); Alexandre Dumas Fils, *Bir Riyâzînin Muâşakası yâhud Kâmil* (İstanbul 1308); Baronne de Staff, *Tuvalet ve Letâfet-i Âzâ* (İstanbul 1309; Müftüoğlu bu esere Türkler'in giyim kuşamıyla ilgili bir bölüm eklemiştir).

Müftüoğlu'nun ölümü üzerine *Türk Yurdu* (nr. 191-30, Haziran 1927) ve *Güneş* (nr. 11, Haziran 1927) dergilerinde onunla ilgili özel bölümlere yer verilmiştir. Ahmet Tetik, *Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun Hayatı, Eserleri ve Fikirleri Üzerine Bir Araştırma* adıyla doktora tezi ha-

zırlamıştır (1999, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü).

BİBLİYOGRAFYA :

"Ahmet Hikmet Bey", *Nevsâl-i Millî*, İstanbul 1330, s. 63-65; Fethi Tevetioğlu, *Büyük Türkçü Ahmet Hikmet Müftüoğlu*, İstanbul 1951; Hikmet Dizdaroğlu, *Müftüoğlu Ahmet Hikmet*, İstanbul 1964; Bilge Ercilasun, "Ahmet Hikmet Müftüoğlu", *Büyük Türk Klâsikleri*, İstanbul 1990, X, 76-79; a.mlf., "Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun Orhun Abideleriyle İlgili Romanı: Gönül Hanım", *Yeni Türk Edebiyatı Üzerine İncelemeler*, Ankara 1997, I, 380-390; Florinalı Nâzım, "'Hâristan' ve 'Çağlayanlar'", *Süs*, sy. 21, İstanbul 1339, s. 4-6; Ercüment Ekrem [Talû], "Ahmed Hikmet'e Dâir", *Güneş*, sy. 11, İstanbul 1927; Fevziye Abdullah Tansel, "Ahmet Hikmet Müftüoğlu: Hayatı ve Sanatı", *TM*, IX (1951), s. 1-34; Recep Duymaz, "Yeğenim Yahut Batıdan Gelen", *Yönelişler*, sy. 10, İstanbul 1982, s. 31-34; a.mlf., "Saflığın Bedeli", *Yedi İklim*, sy. 56, İstanbul 1994, s. 9-11; Ramazan Kaplan, "Türk Romanı ve Dış Türkler: Gönül Hanım", *MK*, sy. 71 (1990), s. 50-51; Adnan Akgün, "Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Edebiyatçılarımızın Hal Tercümelere XV: Ahmet Hikmet Müftüoğlu", *Yedi İklim*, sy. 42, İstanbul 1993, s. 47-49; a.mlf., "Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun Eserlerinin Kronolojik Listesi", *Doğu Akdeniz Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Dergisi*, sy. 1, Gazimağusa 1998, s. 125-146; a.mlf., "Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun Memuriyet Hayatına Dair Ek Bilgiler", *İlmi Araştırmalar*, sy. 7, İstanbul 1999, s. 285-312; a.mlf., "Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun Edebiyat ve Dil Hakkındaki Görüşleri", *TUBA*, XXVII/1 (2003), s. 23-46; Ahmed Hamdi Tanpınar, "Ahmed Hikmet", *İA*, I, 183-184; Mustafa Kutlu, "Ahmed Hikmet Müftüoğlu", *TDEA*, I, 65-66; M. Kayahan Özgül, "Ahmed Hikmet Müftüoğlu", *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, Ankara 2002, I, 162-163.

ÂLİM KAHRAMAN

MÜHÂYEE

(المهاية)

Paydaşların ortak maldan yararlanma usulü hakkında anlaşmalarını ifade eden fıkıh terimi.

Sözlükte "iyi durumda olmak, hazır hale gelmek" anlamındaki hey'et kökünden türeyen **mühâyee** "birden fazla kişinin belirli bir durum üzerinde uzlaşmaları" veya "taraplardan her birinin vaad ettiğini hazır ve elverişli hale getirmesi" demektir. Fıkıh terimi olarak müşterek mâliklerin zaman sıralaması veya mekân belirlemesi yapmak suretiyle ortak maldan yararlanma usulü hakkında anlaşmalarını ifade eder. Her bir paydaşın kendi şâyi hissesinden diğerlerinin yararlanmasına izin verip hakkını bağışladığı veya bunu gönüllü olarak verdiği düşünüldüğünde **mühâbee** ve

mühânee şeklinde de adlandırılmıştır (Muhammed b. Abdullah el-Haraşî, VI, 184).

Müşterek mülkiyete konu olan mal veya mallardan bütün hissedarların uzun süre yararlanmasının sorunlara yol açması kuvvetle muhtemel olduğundan bunların rızâen veya mahkeme kararıyla taksim edilmesi en sağlıklı çözüm gibi görünse de (bk. **KİSMET**) bazı durumlarda ortak mülkiyetin devamı zorunlu veya daha yararlı olabilmektedir. Bu sebeple paydaşlardan birinin talebi halinde müşterek mülkteki şüyûun giderilmesine öncelik verilmekle birlikte taksimin mümkün olmadığı veya önemli değer kaybına yol açtığı yahut hiçbir paydaşın taksim talep etmediği durumlarda karşılıklı anlaşma yoluyla ortak mülkten zaman veya mekân bakımından yapılacak paylaşıma göre yararlanılması esas benimsenmiştir. Aynı cinsten iki değer, yani menfaatle menfaatin vadeli olarak değişimini konu edinmesi yönüyle Hanefîler mühâyeeyi fikhî kurallara (kıyas) aykırı bulmakla birlikte konuya ilişkin özel delillere binaen istihsan yoluyla tecviz etmişlerdir. Naslarda zikredilip de kaldırıldığı veya yürürlüğünün devam ettiği açıklanmayan önceki ilâhî dinlere ait hükümlerin (şer'u men kablenâ) müslümanlar bakımından da geçerli olduğu ilkesini benimseyen fakihlere göre Sâlih peygamberin kavmi Semûd'un suyu dönüşümlü kullanma kuralını ihlâl etmesinden söz eden âyetler (eş-Şuarâ 26/155-159; el-Kamer 54/28-31) mühâyeenin meşruiyet delillerinin başında yer alır. Hz. Peygamber'in Bedir seferi sırasında bir deveyi üç kişi arasında paylaştırıp sırayla binmelerini sağlaması da (İbn Hişâm, II, 264) mühâyeenin naklî delilleri içinde zikredilir. Ayrıca fakihler arasında menfaatlardan nöbetleşe yararlanmasının cevazı hakkında görüş ayrılığının bulunmaması ve böyle bir paylaşıma duyulan ihtiyaç bu işlemin genel kabul gören dayanakları arasında sayılır.

Mühâyee fikhî literatüründe taksim kurallarının incelendiği "kısmet" ana başlığı altında ele alınır. Eşya tasavvurunun bir uzantısı olarak Hanefî fakihleri tarafından mühâyee "menfaatlerin taksimi" şeklinde tanımlanırsa da hükümleri incelendiğinde mahiyeti itibarıyla bunun müşterek mülke konu malların kullanımına ilişkin bir sözleşme olduğu görülür. Nitekim İbn Arafе gibi bazı Mâlikî fakihlerince verilen "ortak mülkiyete konu olan bir malda her paydaşın diğerlerinden aldığı yetkiyle sahip bulunduğu ihtisas ve geliri değil bizâtihi menfaati hakkında elde ettiği müsaade" şek-